

УДК 37.091.21:005.962.131

Здрагат С.Г., Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РІВЕНЬ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ МАСОВИХ ШКІЛ

Представлено результати дослідження рівня обізнаності щодо методики організації інклюзивного навчання, впровадження нових педагогічних технологій з інклюзії у навчально-виховний процес освітнього закладу та рівень готовності до реалізації цієї моделі освіти керівників масових шкіл на основі матеріалів щодо реалізації Міжнародного проекту «Східне партнерство у сфері педагогічних інновацій в інклюзивній освіті» (INOVEST) «Впровадження педагогічних інновацій в інклюзивну освіту».

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, якість освіти, евалюація.

У сучасних умовах перспективною формою навчання дітей є інклюзивна освіта, оскільки її процес передбачає адекватну організацію навчальної діяльності, що забезпечує освітні потреби кожної дитини. При цьому істотно розширюються можливості соціалізації учнів, способи їх комунікації із соціумом, формуються необхідні передумови для включення кожної дитини в суспільство. Приналежність дитини з вадами здоров'я до групи осіб, які мають відхилення від норми, ставить її в позицію суб'єкта інклюзивного освітнього процесу з особливими освітніми потребами та передбачає глибоке вивчення основних закономірностей, технологій і механізмів її навчання та виховання у масовій школі.

Інклюзія є соціальною концепцією, яка передбачає розуміння мети – гуманізація суспільних відносин і прийняття прав осіб з обмеженими можливостями на якісну та доступну освіту. Інклюзія в освіті – ступінь інклюзії в суспільстві, одна з гуманітарних ідей його розвитку[1].

Інклюзію не слід розглядати як просте доповнення до звичайних шкіл, вона повинна розглядатись як невід'ємна складова освітньої парадигми, яка має свою місію, філософію, цінності, методи та форми. Інклюзивна освіта є гнучкою та багатофункціональною системою, спрямованою на дитину та визнає унікальність і цінність кожного індивідуума з різними освітніми потребами. Інклюзивна освіта покликана забезпечувати не тільки можливість успішної соціалізації дітей з особливими потребами як повноцінних членів суспільства, але й виховувати толерантне ставлення соціуму до осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Система створення освітнього інклюзивного простору перебуває у стадії розвитку, що вимагає постійного супроводу та оцінювання з метою відстеження успішності її реалізації для одержання найоптимальнішого результату. Для цього ми використовуємо різні підходи, методи та інструменти. Одним з найповніших комплексних підходів оцінювання процесу формування системи інклюзивної освіти є евалюація.

Вперше термін «евалюація» з'явився в зарубіжних країнах у кінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст. для визначення оцінки результативності експериментальної діяльності на основі вивчення та аналізу емпіричних даних. Він (та його відповідні еквіваленти в інших мовах) утворився від латинського слова «*valog*», що перекладається як «вартість, цінність», і префікса «*e* (*ex*)», що означає оцінку, отримання цінності. Спочатку евалюація розглядалась у соціальних науках як систематична оцінка важливості, значущості предмета або людини на основі певних критеріїв та з урахуванням стандартів. Тому ключовими поняттями більшості визна-

чень евалюації стали такі поняття, як «систематичний вимір», «об'єкт», «важливість», «значимість». При цьому завжди істотним доповненням є вказівка на необхідність залучення методів наукового аналізу та забезпечення максимально можливої об'єктивності [2]. У цілому під евалюацією, як процедурою оцінювання, розуміється запланована та систематична діяльність, яка показує, наскільки досягнуто є мета. Це безперервний процес, пов'язаний з визначенням якості певного об'єкта евалюації.

Сьогодні в умовах ринкової економіки та демократизації системи соціально-політичного облаштування України відповідно до прийнятої європейської моделі освіти протягом життя набувають поширення ідеї гуманізації освіти, де основним пріоритетом стає сама особистість. У цьому зв'язку висувуються нові вимоги як до системи освіти в цілому, так і до освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку в аспекті забезпечення їхніх рівних прав і реалізації можливостей для отримання освіти та подальшої активної участі в житті суспільства.

Про рівень розвитку суспільства в цілому, його демократичність в цивілізованому світі сьогодні дедалі схильні судити, в тому числі й за рівнем підтримки, гуманізму і терпимості до людей з особливостями психофізичного розвитку. Існуюча освітня система, за якої учень з особливими освітніми потребами пасивно отримує академічні знання та не вступає в активну взаємодію із соціумом, не може забезпечити реалізацію всіх його освітніх потреб і, як наслідок, не гарантує самореалізацію його як особистості. Це визначається комплексом проблем правового, організаційно-технічного, фінансового та соціального характеру. У цьому зв'язку особливої гостроти й актуальності набувають дослідження механізмів забезпечення права на освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я та аналіз прав і свобод, які забезпечуються державою, органами місцевого самоврядування, громадськими інститутами, мета яких – побудувати оптимальну освітню модель, прийнятну для такої категорії споживачів освітніх послуг.

Наслідком інтенсивних змін, які відбуваються у суспільстві у цьому напрямі, є зростання очікувань щодо результатів і якості роботи школи. Від закладів освіти вимагається швидка адаптація до нової ситуації й опрацювання інноваційних підходів у своїй діяльності. У нашій країні законодавчо визнано право дітей з особливими освітніми потребами на навчання у загально-освітніх закладах за місцем проживання. Водночас навчальні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг, відповідно до різних освітніх потреб таких дітей через систему інклюзивної освіти. В основу цієї системи покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної людини та передбачає рівний доступ дітей з особливими потребами до здобуття якісної освіти [3].

У процесі створення інклюзивного середовища в освітньому закладі основну роль повинні відігравати керівники школи, на яких покладається особлива місія – розробка стратегії, організаційної моделі, супровід процесу реалізації інклюзивної моделі навчання та інших невід'ємних складових освітнього процесу. Сьогодні керівники масової школи повинні усвідомлювати значення інклюзії як соціальної технології подолання виключення у суспільстві, сприяти формуванню психологічної чутливості у суспільстві й громадської думки щодо інклюзивної форми навчання [4].

Сьогодні в рамках модернізації системи освіти в Україні, посилення гуманізації соціокультурних відносин, підвищення уваги до індивідуального розвитку особистості багато вчених приходять до необхідності інституціоналізації інклюзивної (інтегрованої) освіти як такої, що найбільше відповідає принципам правової соціальної держави. Такі дослідники, як О.М. Дікова-Фаворська, О.М. Фудорова, В.С. Церклевич та інші оцінюють інтеграцію в суспільство як фактор гарантії соціальної стабільності для людей з функціональними обмеженнями. Специфіка організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями та ступінь його ефективності репрезентовані в дослідженнях таких вчених, як М.С. Астоянц, Ф.М. Бородкіна,

Е.А. Данілавічюте, А.А. Колупаєва, І.І. Лошакові та О.Р. Ярська-Смирнова.

Багато досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців присвячені питанням підготовки педагога сучасного закладу освіти до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби: С. Альохіна, В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Сак, Л. Савчук, В. Тарасун, О. Таранченко, В. Тищенко, О. Хохліна, А. Шевцов та інші.

Мета статті – вивчити рівень готовності керівників закладів освіти до впровадження інклюзії в масовій школі.

У 2013 р. стартував Міжнародний проект «Східне партнерство у сфері педагогічних інновацій в інклюзивній освіті» (INOVEST) «Впровадження педагогічних інновацій в інклюзивну освіту» (далі Проект), в якому взяли участь університети Німеччини, Іспанії, Швеції, Білорусії, Молдови та України.

Головна мета Проекту INOVEST полягає у сприянні впровадженню педагогічних інновацій в інклюзивну освіту в Україні, Білорусії, Молдові та посилення координації безперервного навчання вчителів, менеджерів освіти у галузі педагогічних інновацій в інклюзивну освіту на основі європейського міжнародного досвіду. У рамках реалізації Проекту розроблено навчально-методичні комплекси для підготовки трьох цільових груп педагогів на основі 13 освітніх модулів: для вчителів, директорів та промоутерів (носіїв ідеї). Авторами модулів стали експерти, методисти, викладачі, вчені вищих навчальних закладів – учасників Проекту. Для курсів підвищення кваліфікації кожної цільової групи розроблені навчально-тематичні плани та програми, реалізовані у 2014–2015 рр. в онлайн-режимі на базі опорних (пілотних) загальноосвітніх навчальних закладів, які в подальшому стануть консультативними центрами з питань організації та навчально-методичного змісту інклюзивної освіти для своїх регіонів.

Використовуючи можливості даного Проекту авторкою, яка була членом командної групи від Одеського регіону, проведено серію формалізованих інтерв'ю «віч-на-віч» з директорами та заступниками директорів пілотних шкіл Проекту.

Метою дослідження було визначення рівня обізнаності щодо методики організації інклюзивного навчання, нових педагогічних технологій з інклюзії та рівня готовності до реалізації цієї моделі освіти керівників масових шкіл Одеського регіону, які увійшли до команди пілотних шкіл Проекту.

Перша серія інтерв'ю проведена на старті Проекту у квітні – травні 2013 р. У 2014 р. здійснено другу серію інтерв'ю (вересень – жовтень) у період старту навчальних вебінарів проекту «Педагогічні інновації в інклюзивній освіті», а у 2015 р. (травень-червень), по завершенню навчання в рамках Проекту, реалізовано третю серію інтерв'ю з керівництвом пілотних шкіл. Результати зведено в таблицю 1, де наочно окреслено тенденції, що характеризують ситуацію професійної готовності управлінців освіти.

Отже, проведене дослідження характеризує інтуїтивне розуміння (2013 р.) – фрагментальне усвідомлення (2014 р.) – певною професійною готовністю команди новаторів (2015 р.) до ідей реалізації Концепції інклюзії у загальноосвітньому навчальному закладі Одеського регіону.

Так, респонденти за 2013 р. демонструють поверхове інформування про феномен інклюзії як соціальної технології, повну безпорадність у виборі методів, технології навчання, відсутність практичного досвіду, неготовність інфраструктури, відсутність методичної бази та професійних кадрів у організації та впровадженні інклюзивного навчання. Керівники шкіл зазначають, що їх дії базувалися на професійній інтуїції та самоосвіті. 2014 р. – рік становлення певної професійної установки на креативну діяльність і пошук інновацій при організації інклюзивного навчання.

Таблиця 1

Результати інтерв'ю з керівниками шкіл

Запитання	Роки		
	2013	2014	2015
1. Чи проходили Ви спеціальне навчання щодо надання освітніх послуг в інклюзії?	Майже усі учасники (20 осіб) надали негативну відповідь «ні, не мали нагоди», «у школі не було таких учнів», «супровід учнів здійснюється за тими самими технологіями, що й для здорових дітей», «усі мої знання з інклюзії отримані шляхом самоосвіти»	«Почали опанування модулів Проекту», «навчаємося шляхом участі у вебінарах», «Проект сприяв самоосвіті з питань інклюзії»	«Вивчили в Проекті 12 навчальних модулів», «отримали диплом на другу освіту з інклюзії під час Проекту»
2. Як Ви у цілому оцінюєте систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників з інклюзії?	«Важко відповісти, не володію цим питанням», «ми не мали тем з інклюзії на курсах підвищення кваліфікації»	«Під час курсів прослухали лекції з інклюзії», «брали участь у семінарі з інклюзії», «на мій погляд, система підвищення кваліфікації намагається реагувати на виклик з інклюзії»	«Як систему, що через курси та семінари може змінити існуючу освіту на інклюзивну», «Проект, який впроваджує інститут, суттєво впливає на сприйняття інклюзії у суспільстві, що має позитивні результати», «цикл семінарів в інституті впливає на зміну сприйняття освіти в інклюзивному напрямі»
3. Як Ви можете пояснити термін «інклюзія» в соціальних і педагогічних аспектах?	«Не стикалися з таким поняттям», «інклюзія – поняття, якимось чином пов'язане з туризмом», «чули на семінарі, зрозуміли, що це технології роботи з інвалідами»	«Інклюзія – це створення умов для дітей з освітніми проблемами», «система повного охоплення дитини освітою»	«Інклюзія – соціальна технологія адаптації особливої дитини до соціуму з включенням його в усі сфери життєдіяльності», «інклюзія – можливість для кожної дитини задовольнити свої освітні потреби»

Продовження табл. 1

4. У чому різниця інтегрованого та інклюзивного навчання?	«Ці поняття тотожні», «важко визначити різницю між інклюзивним та інтегрованим навчанням для дітей з особливими освітніми потребами»	«Інтегроване навчання, це навчання, коли дитину з функціональним обмеженням здоров'я (ФОЗ) включають у звичайний освітній процес», «інклюзивне навчання передбачає залучення дитини до навчального процесу, пристосованого до навчання такої дитини»	«Це два підходи у навчанні з різними рівнями підготовки навчального закладу до прийому дітей з ФОЗ», «при інтегрованому навчанні дитина пристосовується до освітніх послуг закладу освіти, а інклюзивне навчання передбачає підготовлений до прийому особливої дитини заклад (архітектурно, технічно, методично, кадрово)»
5. Які групи учнів, на Вашу думку, належать до тих, що мають особливі освітні потреби?	«Діти, які мають вади здоров'я», «діти-інваліди», «діти з ФОЗ»	«Діти з ФОЗ», «до таких особливих дітей можна віднести обдарованих дітей», «під цю групу підпадають діти з низьким рівнем адаптованості»	«Групу дітей, які потребують особливої освітньої уваги, можна доповнити групою дітей вимушених переселенців», «гіперактивні діти», «діти з академічною запущеністю»
6. Яким чином Ви оцінюєте освітні потреби зазначеної групи учнів?	«Беремо за основу медичні документи», «покладаємося на свою інтуїцію», «згідно із ситуацією, інтуїтивно»	«Використовуємо медико-психолого-педагогічні рекомендації», «залучаємо спеціалістів до консультації»	«На даному етапі використовуємо матеріали Проекту», «навчання, отримане під час Проекту, надало можливість оцінювати з професійної точки зору»
7. Як Ви розумієте, що таке ексклюзія? Які характерні ознаки цього процесу?	«Виключність з процесу на основі таких ознак як «унікальність, незвичайність, особлива дитина, «біла ворона», «іншість»	«Низький рівень адаптованості дитини до зовнішнього світу», «виключність із соціальних процесів»	«Процес виключення людини із соціального середовища за певними ознаками», «ознаками є неприйняття, відторгнення, нерозуміння»

Продовження табл. 1

8. Які групи учнів ми вважаємо виключеними? За якими критеріями Ви це визначили?	«Діти-інваліди, діти з ФОЗ – за медичними висновками», «талановиті діти – з надзвичайними здібностями»	«Діти з ФОЗ – за неможливістю задовольняти свої потреби повною мірою», «обдаровані діти – за відсутності у школі системи роботи для подальшого розвитку такої дитини», «діти з низьким рівнем адаптованості – за неготовністю соціуму сприймати таких людей як рівних»	«Сьогодні можливо вважати виключеними дітей вимушених переселенців, які отримали психологічні та педагогічні ураження», «синдром дефіциту уваги»
9. Які традиційні педагогічні технології Ви застосовуєте на практиці?	«Індивідуальний підхід», «диференційні методики»	«Інтегрований підхід», «елементи інклюзивного навчання»	«Створюємо систему реалізації інклюзивного освітнього середовища», «впроваджуємо розробку та реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії для кожної особливої дитини»
10. Чи працюєте Ви із зазначеною категорією учнів? Охарактеризуйте їх соціально-демографічний портрет	«Це діти, батьки яких не звертають увагу на особливості своєї дитини», «дитина пробивається сама», «батьки проявляють пасивність», «батьки не можуть визначитися з особливостями освітніх потреб для своєї дитини», «діти з ФОЗ з неповних сімей»	«Діти з ФОЗ з сімей, як з гіперопікою, так і сімей, де батьки проявляють байдужість до проблем своєї дитини», «часто ці діти з неповних сімей»	«Так, ці діти соціально низько адаптовані, з сімей, які не займаються своєю дитиною», «низький рівень пристосованості дитини у зв'язку з високим рівнем опіки у сім'ї», «сім'ї вимушених переселенців, діти яких потребують особливої уваги та підходів з урахуванням їх отриманого досвіду»
11. З якою категорією учнів для Вас легше працювати? Чому? Обґрунтуйте свою думку	«Обдаровані діти – сьогодні існують технології, методики, підходи для їх розвитку», «діти з запущеним академічним рівнем – шляхом індивідуального підходу, додаткових занять», «з такими дітьми треба працювати по-іншому»	«З усіма категоріями таких дітей, у роботі існують труднощі, вони пов'язані з браком спеціалістів, досвіду, належних умов»	«Працювати з такою категорією дітей стало більш реально, за час Проекту отримано певні знання, особистий досвід, досвід у спілкуванні з колегами по Проекту з інших держав»

Продовження табл. 1

12. Охарактеризуйте основні проблеми, які виникають у Вас під час роботи з такими дітьми	«Невідповідність звичайних освітніх технологій запитам «особливої» дитини», «брак часу під час уроку для роботи з такою дитиною», «перенаповненість класу»	«Неструктурованість змін організації інклюзії», «відсутність системи підготовки та перепідготовки кадрів», «не створено механізми підготовки батьків особливих дітей»	«Часткова реалізованість змін в освіті у бік інклюзії», «підготовка спеціалістів здійснюється на епізодичній основі», «соціум не завжди готовий адекватно сприймати особливу дитину»
13. Чи відчуваєте Ви підтримку з боку батьків у навчанні учнів?	«Іноді батьки проявляють гіперопіку», «батьки не завжди розуміють потреби своєї дитини», «зустрічається байдужість батьків»	«Батьки починають сприймати можливості інклюзивної школи та при виборі форми навчання обирають інклюзивний заклад освіти»	«Батьки усвідомлюють необхідність спільної роботи зі школою», «батьки згодні, що інклюзивна школа має можливість забезпечити особливі потреби дитини»
14. Чи були випадки у Вашій практиці, коли Ви не змогли організувати навчання учнів, які перебували в стадії ексклюзії? Згадайте ситуації і розкажіть про них? На Вашу думку, чому так сталося?	«Так, відсутність методик необхідних для роботи з такою дитиною», «психологічна неготовність педагогів», «непорозуміння з батьками щодо вибору форми навчання для своєї дитини», «невідповідність медичного висновку та реального стану дитини», «батьки намагаються приховати медичний діагноз дитини»	«Брак практики та досвіду», «відсутність помічника вчителя не дозволяє якісно організувати навчальний процес», «нерозуміння з боку батьків їх ролі у процесі створення інклюзивної школи»	«Таких випадків стає менше», «створення системи інклюзії дозволяє реалізувати більшу частину потреб дитини з ФФЗ», «стикаємося з проблемою неадекватного сприйняття хвороби своєї дитини, батьки не визнають діагнозу»
15. Які проблеми виникають у Вас при наданні освітніх послуг «іншим дітям»?	«Важко підібрати методику роботи з дітьми з різними нозологіями», «недостатність у вчителя часу на особливу дитину»	«Недостатньо досвіду роботи з такими дітьми», «відсутність професійних навичок у педагогів школи», «невідповідність матеріальної бази для прийому таких дітей»	«Безсистемні зв'язки з громадськими організаціями, які опікуються такими дітьми», «відсутність комплексного механізму оцінювання процесу впровадження інклюзії»

Продовження табл. 1

16. Наскільки ресурси (як матеріальні, кадрові) Вашого навчального закладу дозволяють реалізувати концепцію інклюзивної освіти	«Сьогодні наш заклад не пристосований для прийому дітей з ФФЗ, є архітектурні перешкоди, відсутні спеціалісти, не підготовлена навчально-методична база»	«Навчальний заклад перебуває на початковому етапі до створення інклюзивної школи», «визначено основні пріоритети на шляху до інклюзивної школи»	«Відбуваються системні зміни у навчально-методичній та матеріальній базі закладу», «здійснюється на постійній основі підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів»
17. Що необхідно Вашому навчальному закладу для надання освітніх послуг на високому рівні?	«Підготовка та перепідготовка вчителів, неготовність управлінських структур, відсутність кадрів, брак фінансів, неготовність батьків»	«Зміни, які почалися, не можливо назвати системними, вони мають фрагментарний характер», «епізодичний підхід», «недостатній рівень забезпечення професійними кадрами»	«Розуміння, що інклюзія є найефективнішим шляхом соціалізації особливих дитини, але існують деякі перешкоди, такі як архітектурна непристосованість закладу, брак фінансування, нерозуміння спільнотою дій управлінської вертикалі», «недостатній рівень співпраці з громадськими організаціями»
18. Які сьогодні з цих потреб враховані державою?	«Неясність нормативно-правової бази, відсутність належного фінансування», «відсутня система підготовки та перепідготовки педагогів для роботи з дітьми з ФФЗ»	«Концепцію розвитку інклюзивної освіти прийнято, але фінансування цього процесу здійснюється не повною мірою», «відсутній алгоритм, розроблений на державному рівні з системної підготовки кадрів для інклюзивної школи»	«Держава почала впроваджувати системні зміни з реалізації Концепції: курси для педагогів, які працюють в інклюзивному класі, випускники вузу, які приходять до школи, мають певну підготовку з розуміння інклюзії», «новозбудовані заклади освіти враховують архітектурні перешкоди»
19. Які джерела Ви використовуєте для підготовки та реалізації Концепції розвитку інклюзивної освіти?	«Можливості Інтернету», «наявність консультативних пунктів психологічної підтримки»	«Можливості участі у Проекті: використання навчальних модулів, обмін досвідом на міжнародному рівні за допомогою вебінарів, виконання тестів у дистанційному режимі, навчання на здобуття другої освіти з інклюзії»	«Опрацювання інтернет-досвіду», «консультативна допомога експертів Проекту», «формування інклюзивної школи на основі використання отриманого у Проекті досвіду та методичного супроводу за допомогою модулів Проекту»

Продовження табл. 1

20. Які Ваші пропозиції щодо покращення організації інклюзивного навчання?	«Структурування методологічної підготовки кадрів для роботи з дітьми з ФОЗ», «навчання усіх суб'єктів, задіяних у процесі», «командна робота лікарів, батьків, педагогів, адміністрації, ПМПК», «потреба у створенні механізмів впровадження інклюзії»	«Налагодження управлінської вертикалі усіх ланок освіти у напрямі інклюзії», «організація додаткового фінансування у перепідготовці кадрів для інклюзивної школи», «розробка механізмів співпраці закладу освіти з громадськістю», «підвищення рівня залучення батьків до організації інклюзивного середовища у закладі освіти»	«Залучення усіх суб'єктів, які впливають на процес формування інклюзивного середовища на системній основі», «постійна оцінка процесу формування інклюзивного простору на основі сучасних методик», «введення на постійну основу механізмів співпраці з громадськими організаціями»
21. Яким має бути інклюзивне навчання?	«Поліпшена матеріальна база», «зменшена наповненість класів», «змінене сприйняття педагогами «іншої» дитини»	«Таким, яке може задовольнити освітні потреби особливої дитини», «батьки повинні впливати на школу»	«На кожного учня з ФОЗ має бути створена у школі індивідуальна освітня траєкторія для його ефективної соціалізації», «школа повинна мати необхідні умови»
22. Що, на Вашу думку, означає якісний результат інклюзивної освіти? Поясніть докладніше	«Охопити особливих дітей освітою у загальноосвітньому закладі»	«Сформувати інклюзивну школу», «дитина повинна отримувати задоволення при забезпеченні своїх особистих освітніх потреб»	«Якісний результат – готовність дитини до життя», «дитина з ФОЗ – соціалізована людина»
23. Як Ви оцінюєте взаємодію з батьками та громадськими організаціями щодо лобювання організації інклюзивного навчання?	«Взаємодія школи з батьками фрагментарна та епізодична», «взаємодія школи з громадськими організаціями відсутня»	«Налагоджуються механізми взаємодії школи – батьки для спільного формування інклюзивної освіти», «змінюється взаємне сприйняття школи та громадської організації, воно стає ефективнішим в аспекті створення інклюзивного середовища»	«У формування інклюзивного навчання взаємодія батьків та школи стає необхідним елементом і набуває постійної основи», «на сьогодні відносини між громадською організацією та школою щодо інклюзії не можливо назвати системними та ефективними», «школа поки що не повною мірою усвідомлює необхідність і можливості громадської організації у формуванні інклюзивного навчання»

Продовження табл. 1

24. Чи вважаєте Ви необхідним запровадити систему оцінювання інклюзивної освіти? Обґрунтуйте свою думку	«Оцінювання в інклюзивній освіті сьогодні здійснюється на інтуїтивній основі за допомогою традиційних методик»	«Завдяки Проекту отримали можливість підійти до формування інклюзії в школі через такий механізм оцінювання, як евалюація»	«Проект сформував чітку установку, що евалюація як механізм оцінювання є ефективним інструментом для формування інклюзивного простору»

Таким чином, завершення Проекту INOVEST (2015 р.) сформувало команду професіоналів – керівників шкіл, які усвідомлюють значення інклюзії як соціальної технології подолання виключення у суспільстві, визнають необхідність застосовувати педагогічні інновації для формування психологічної чутливості у суспільстві та громадської думки щодо інклюзивної форми навчання. Керівники шкіл зробили наголос на необхідності розробити процедуру постійного оцінювання ходу впровадження системи інклюзивної освіти евалюаційними методиками. Застосування технології оцінювання сприятиме позитивним змінам в експертній діяльності як органів управління освітою, так і керівництва освітнім закладом: посиленню консультативно-регулятивної функції управління, можливості періодичного рейтингування шкіл у сформованих кластерах, розвитку здорової конкуренції між закладами освіти, зміцненню управління на основі співпраці з органами місцевого самоуправління та демократизації освітніх процесів [5].

Слід підкреслити, що одним з переваг дослідження є те, що респонденти розширили коло соціальних груп учнів, які потребують інклюзивних підходів в організації навчання. Крім дітей з функціональними обмеженнями здоров'я, респонденти виокремлюють обдарованих дітей, дітей з академічною запущеністю, дітей із сімей вимушених переселенців і, як виклик часу, дітей із зони АТО, які потребують особливої педагогічної уваги, професійного супроводу та підтримки. Це свідчить про необхідність розширення груп, які повинна охоплювати Концепція розвитку інклюзивної освіти. При цьому, інклюзивна освіта як прогресивна соціальна технологія потребує системної роботи з підготовки менеджерів і фахівців, які працюють на засадах інклюзії, а також розробки алгоритму процедур евалюації.

Список використаних джерел

1. *Ервін Е.* Підготовка вчителів та вихователів до роботи в інклюзивних класах та групах / Е. Ервін, Д. Кугельмас. – К. : Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2000.
2. *Колупаєва А.А.* Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : моногр. / А.А. Колупаєва. – К. : Самміт-книга, 2003. – 272 с.
3. *Колупаєва А.А.* Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Н.З. Софій, Ю.М. Найда та ін. ; [за заг. ред. Л.І. Даниленко]. – К., 2007. – 128 с.
4. *Дікова-Фаворська О.М.* Актуальні проблеми соціальної інтеграції осіб з особливими потребами / О.М. Дікова-Фаворська // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – 2005. – № 652. – С. 151–155.
5. *Боднар О.С.* Організаційно-педагогічні засади експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загально-освітніх шкіл : дис. ... канд. пед. наук / О.С. Боднар. – К. : Ун-т менеджменту освіти АПН України, 2008. – 18 с.

References

1. Ervin E., Kugel'mas D. *Pidgotovka vchyteliv ta vykhovateliv do roboty v inklyuzyivnykh klasakh ta grupakh* [Training of teachers and educators to work in inclusive classes and groups]. Kyiv, Vseukrains'kyi fond «Krok za krokom», 2000 [in Ukrainian]
2. Kolupaeva A.A. *Inklyuzyivna osvita: realii ta perspektyvy: monogr.* [Inclusive education: realities and prospects: monograph]. Kyiv, Sammit-kniga, 2003, 272 p. [in Ukrainian]
3. Kolupaeva A.A., Sofii N.Z., Naida Yu.M. ta in. *Inklyuzyivna shkola: osoblyvosti organizatsii ta upravlinnya: navch.-metod. posib.*, za zag. red. L.I. Danylenko [Inclusive School: organization and management features: method. guidances; gen. ed. L.I. Danilenko]. Kyiv, 2007, 128 p.
4. Dikova-Favors'ka O.M. *Aktual'ni problemy sotsial'noi integratsii osib z osoblyvymy potrebamy* [Current problems of social integration of people with special needs]. Visnyk Kharkivskogo natsional'nogo universytetu im. V.N. Karazina. Seriya: Sotsiologichni doslidzhennya suchasnogo suspil'stva: metodologiya, teoriya, metody, 2005, No. 652, pp. 151–155 [in Ukrainian]
5. Bodnar O.S. *Organizatsiino-pedagogichni zasady ekspertnogo otsynuvannya navchal'no-vykhovnoi diyal'nosti zagal'no-osvitnikh shkil: dys. ... kand. ped. nauk* [Organizational-pedagogical principles of expert evaluation of secondary schools educational activities: diss. ... candidate pedagogical sciences]. Kyiv, Un-t menedzhmentu osvity APN Ukrainy, 2008, 18 p. [in Ukrainian]

Отримано 10.02.16

Zdragat S.G., старший преподаватель кафедры менеджмента и развития образования Одесского областного института усовершенствования учителей, аспирантка кафедры социологии Института социологии, психологии и социальных коммуникаций Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: УРОВЕНЬ ГОТОВНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МАССОВЫХ ШКОЛ

Представлены результаты исследования уровня осведомленности относительно методики организации инклюзивного обучения, внедрения новых педагогических технологий инклюзии в учебно-воспитательный процесс образовательного учреждения и уровень готовности к реализации этой модели образования руководителей массовых школ на основе материалов по реализации Международного проекта «Восточное партнерство в сфере педагогических инноваций в инклюзивном образовании» (INOVEST) «Внедрение педагогических инноваций в инклюзивное образование».

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, качество образования, эвалюация.

Zdragat S.G., Senior Lecturer, department of management and development of education, Odessa regional institute of teacher training, post-graduate student, department of Sociology, National Dragomanov Pedagogical University

INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE: THE READINESS OF MASS SCHOOLS MANAGERS

The article examines the awareness level regarding the organization procedure of inclusive education and the introduction of new educational technologies for inclusion in the educational process and the level of preparedness for the implementation of this education model by leaders of the mainstream schools based on the material of the International project «Eastern Partnership in Pedagogical Innovations in Inclusive Education» (INOVEST) «The introduction of pedagogical innovations in inclusive education».

Keywords: inclusion, inclusive education, quality of education, evaluation.